

Dana 16.4.1912. godine u Plinarskoj 7 u Velom Varošu, grupa učenika Muške zanatske škole sjela za isti stol, i utemeljila svoga „Anarha“. Bile su to godine zanosa sportom, bio je osnovan već godinu dana „Hajduk“, prva lopta je donesena, nogomet je postao najveća zabava među mladima. Tako se rodio „Anarh“, prva prethodnica današnjeg RNK „Split“. „Čemu takvo ime“ – pitalo se tadašnje „Novo doba“, no bilo je jasno. „Anarh“ je bio oličenje tadašnjih ideja napredne omladine. Svi su tada zamišljali kako se boriti protiv vlasti, protiv kraljeva i careva, gospode i policije, kako biti - anarhist.

Prvi predsjednik bio je Šimun Rosandić – tada tek osamnaestogodišnjak, bio je i trener i igrač. I predsjednik. Igralo se tamo gdje su se i inače sastajali učenici Muške zanatske škole, na Musinoj livadi. Prvi uspjesi, dakako, nisu mogli biti izraženi nogometnim rezultatima, očitovali su se sve većim članstvom, okupljenom mladeži. Klubu je rasla popularnost, vlastima se nije svidjelo... Prva zabrana došla je poslije sarajevskog atentata, u praskozorje prvog svjetskog rata. Anarhovci su odbili izvijestiti zastavu s crnim florom, što je bilo dovoljno vlastima da urade ono što su stalno i prijetili – raspustili su klub... Počeo je rat, ali se već njegovim završetkom klub obnovio, ali ni novoobnovljeni „Anarh“ nije dugo potrajao...

Međutim, splitski list „Život“ 5. prosinca 1919. godine donosi vijest: Osnovan je „Jug“. Jugoslavenski socijalistički nogometni klub dobio je ovo ime još u proljeće na prvoj skupštini kluba. Prije se zvao „Anarches“, pod takvim imenom sjećamo ga se još prije rata.

Baraka u plamenu

Prvo organizirano prvenstvo Splitskog podsaveza osvojio je baš „Jug“, pobijedivši među ostalima i „Hajduka“ sa 1:0. Bilo je to 1920. godine. Na megdan „Jugu“ stigao je i slavni beogradski BSK koji je u Splitu pobijedio sa 4:0. Vrijedi spomenuti momčad „Juga“ koja se suprostavila Beograđanima. Za „Jug“ su igrali: Marin Brajević, Zlodre-Kefer i Ivančić (braniči), Finci, Kesić i Vukasović (halfovi), Martić, Malada, Madirazza, Benevolli i Beg (navala). Sudio je inženjer Vjekoslav Ivanišević.

„Jug“ je djelovao na svim frontovima, održao je i svoj veliki ples, rekli bismo prvu „crvenu noć“, 14. veljače 1920. godine u kavani „Troccoli“ (današnji „Central“ na pjaci). Muškarci su plaćali 15 kruna, žene 5 kruna. Na plakatima je bio poziv svim radnicima, težacima, ljubiteljima sporta. No, „Jug“ je ubrzo završio na - lomači! Jedan od mnogih sukoba mladeži s orjunašima završio je intervencijom policije koja je išla na ruku, dakako, ovim drugima omogućivši im zapravo da upadnu u prostorije „Juga“, unište sve čega se dohvate, spale. Barake „Juga“ na dnu Plinarske više nije bilo, klub je već bio zabranjen...

Ali, znate priču o Feniksu. Dignut će se iz pepela, kroz „Slaviju“, „Dalmaciju“, do „Borca“... Duh „Juga“ je živio. Nije se moglo kazati „nema ga više“, fizički je prestao postojati u srpnju 1921. godine. Trebalo je doskočiti policiji, nastaviti s djelovanjem pod nečijim okriljem... Došlo se pod „kišobran“ „Slavije“, vlasti su brzo reagirale-zabranom, naravno. E, ali ne može policija toliko puta zabraniti djelovanje „crvenima“ koliko se oni puta mogu snaći, dići na noge. Sad je to bio – „Split“. Mali, studentski klub, nastao fuzioniranjem dvaju društava pod nazivom „Triglav“ i „Lada“, bio je već treću sezonu uredno registriran u Splitskom nogometnom podsavezu. Jugaši su ga „naselili“, ali još jednom ne zadugo. Ipak, krajem 1924. godine pronađena je mirnija luka – „Borac“. Ostao im je utočištem sve do 1928. godine. Pune četiri godine „Borac“ je pisao povijest „crvenih“...

Selidba na Bačvice

Bilo je to doba gradnje novog igrališta na Bačvicama. Braća Matošić unajmili su svoju zemlju „Borcu“. Radilo se gotovo dvije godine. Splitovci su se tako rastali od Musine livade, okupljeni sad na Bačvicama gdje ih se znalo naći i do pet stotina, mladih i starih, radnika i težaka, muškaraca i žena... Novi plac trebao se otvoriti 1.5.1926. godine, u goste su bili pozvani radnički klubovi: beogradski „Radnički“, „Hajduk“ iz Sarajeva, „Zmaj“ iz Makarske, mostarski „Velež“, „metalac“ iz Zagreba... Međutim, da ne bi došlo do novih progona (jer se takva ideja nije baš svidjela policiji), „Borac“ je odustao od turnira, a u goste mu je došao samo sarajevski „Hajduk“. „Borac“ je trajao do 1928. godine, do novog pečačenja prostorija i raspuštanja. Udarac je bio to teži što je sada klub ostao i bez vlastitog igrališta na Bačvicama, opet se vratilo doba „Anarha“ kad je bio beskućnikom...

Dalmacija i HAŠK bila su nova utočišta članova Borca, odnosno anarhovaca, jugaša, splitovaca ili jednom riječju crvenih. Iz tog se HAŠK-a rodio Split. Ime Hrvatski amaterski sportski klub, bolo je oči Kraljevini, neka je u to vrijeme postojao u Zagrebu. Zato su crveni napravili sitan ustupak u ime zadržavanja kontinuiteta rada pa su tako promijenili ime u Jugoslavenski sportski klub „Split“.

Tih godina postojalo je veliko rivalstvo između crvenih i „Hajduka“, a pred njihove susrete bile bi posebne pripreme policijskih snaga, suci su u pravilu potezali u korist bijelih, redovito je dolazilo do tučnjava u gledalištu, prekidale su se utakmice... Svejedno, među igračima nikad nije bilo antagonizma, štoviše Brajević, Čulić, Milutin, Bakotić, Antonini, Lin, Vlade Kragić, ili izvrsni centarfor Mario Krulz, pa Bogdan Srdelić i još mnogi drugi su u svojoj sportskoj karijeri nosili dresove obaju klubova. A tu je i trenerska uloga Luke Kaliterne u oba kluba.

Godine 1933. Split je izborio plasman u Nacionalnu ligu. Postao je prvoligašem izborivši se za natjecanje s beogradskim BSK-om i Jugoslavijom, zagrebačkim Građanskim, HAŠK-om i Concordiom, sarajevskom Slavijom i susjedom Hajdukom. Veliko slavlje je bilo za splitovce kad su u kvalifikacijama pobijeđeni Maribor (1:0 u Mariboru i 2:0 u Splitu), Viktorija iz Zagreba (1:2 u Zagrebu, pa 3:1 poslije produžetaka u Splitu), Tri zvijezde iz Apatina (4:0 u Splitu, pa 1:4 u Apatinu)! Radnički klubovi u Prvoj ligi, Split i Šparta iz Zemuna! Kraljevini se to nije sviđalo pa je odnekud pronađena formula novog natjecanja Za tu iduću 1934.godinu „prigodno“ je, nimalo slučajno, rasformirana Nacionalna liga.

Za radničkih nereda u Splitu u prosincu 1939. godine, koji su završili krvoprolićem, poginuo je jedan splitovac – Vicko Buljanović. Miris rata se osjećao sve snažnije. Split se sada nalazi u prostorijama u Zoranićevoj ulici.

Ratni vihor

Godine 1941. crveni su se ostavili baluna i 11. kolovoza su otišli u rat okupljeni u Prvi splitski partizanski odred. Odlasku je prethodila klupska odluka o raspuštanju. Nakon nekoliko dana upali su u zasjedu Talijana i ustaša. U Ruduši je strijeljan 21 borac. Trinaest splitovaca darovalo je svoju mladost u prvim danima ustanka u Dalmaciji: Nebojša Borozan, Đordano Borovčić Kurir, Mirko Dujmović, Branko Duplančić, Dušan Frua, Petar Jelaska, Josip Krstulović, Jozo Markotić, Jozo Petrić, Ante Popović, Andro Račić, Davor Urlić i Ante Zelić. I među borcima koji su se izvukli iz obruča bilo je splitovaca: Ante Alfirević, Vladimir Marković Inđo, Svemir Matutinović, Veljko Neškovič i Veljko Subota. I Bruno Ivanović je bio splitovac. Stodvadeset članova Splita je poginulo u NOB-u, petorica su proglašena narodnim herojima: Vicko Krstulović, Ante Jurjević Baja, Ante Jonić, Ante Roje i Vlado Bagat.

Poslijeratno razdoblje

Nakon rata, klub je trebalo po tko zna koji put obnoviti. To se i dogodilo 23. rujna 1945. godine na osnivačkom sastanku u dvorani nekadašnjeg kina Marjan na Prokurativama. Utemeljeno je Fiskulturno društvo Split, a za prvog predsjednika je izabran Marin Krstulović. Istog dana poslijepodne odigrala se i prva utakmica protiv Šibenika. Domaćini su slavili 2:0, a igralo se na Hajdukovom igralištu, jer je Split još uvijek bio beskućnik. Za „crvene“ su igrali: Mladinić, Duplančić, Šore, Vušković, Marković, Šitić, Petej, Vidošević, Neškovič, Tolić i Znidaršić. U „uzvratu“ na prepunoj šibenskoj Mandalini bilo je 1:1.

S Hajdukom, najdražim i najljućim rivalom, 10.prosinca 1945.godine odigran je prvi poslijeratni gradski derbi. Bilo je 5:1 za Hajduk, a nastupali su u slijedećim sastavima:

SPLIT: Mladinić (Arneri), Lalić, Duplančić, Grčić (Tvrđić), Marasović, Jelaska, Arapović, Krulz,

Vušković (Hajek), Petronić, Znidaršić.

HAJDUK: Brkljača, Kokeza, J. Matošić, Luštica, Katnić, Batinić, Mrčić, I. Radovniković, Viđak, Lokošek, Broketa.

Uskoro splitovci postaju dijelom Fiskulturnog društva Hajduk. Skoro svi sportski klubovi su u to vrijeme stavljeni pod kapu Hajduka (VK Jadran, KK Split...). Ipak, to nije dugo potrajalo. Pod okriljem sve jačeg „škvera“ rastao je radnički sportski kolektiv „Vicko Krstulović“.

Napokon prvoligaš

Rasformiranjem FD Hajduk, Split je opet postao svoj. U siječnju 1952. godine postaje „Arsenal“, da bi se za godinu dana vratio nazivu Split s novom idejom. Kao klub brodogradilišnih radnika želi postati jak nogometni klub, s jasnim ciljem da se progura sve do Prve lige. I to mu uspijeva, dolaze najbližavije stranice sportske povijesti „crvenih“. Počinje gradnja igrališta podno Turske kule, zapravo u Parku skojevaca, čime je rukovodio Rikard Petrošić, splitski međunarodni nogometni sudac, a igrači su napravili pravo sportsko čudo, igrajući još 1952. godine u podsavezu, a 5 godina kasnije već u eliti. To su bile najljepše godine crvenih. Velike zasluge pripadale su predsjedniku Anti Jurjeviću Baji i treneru Luki Kaliterni.

Split je napredovao iz godine u godinu, 1957. izboren je toliko željeni status, uskraćen još tamo davne 1933. godine. U kvalifikacijama sa Željezničarom, Borovom i kragujevačkim Radničkim, crveni su bili drugi, što je značilo – prvoligaš ! Prve godine ispali su sa 25 bodova, koliko je imao i Hajduk, kao jedanaesti zbog toga što se liga smanjila sa 14 na 12 klubova. Za dvije godine su iz Druge lige na krilima golgetera Tonča Gulina sa pet bodova više od Trešnjevke stekli pravo na prvoligaški razred. Za Split se tad govorilo da je igrao najljepši nogomet u državi. Plesali su opet jedno ljeto, za bod su im umakli Velež i Vardar te 1961. godine. U zadnjem kolu baš su međusobno igrali Mostarci i Skopljanci, te su naravno – remizirali. To je Splita vratilo u Drugu ligu. Te godine u polufinalu kupa Jugoslavije Split je izgubio u Skopju od Vardara 2:5, a Hajduk je poražen od Varteksa u Varaždinu 0:2. Tako se raspršio san o splitskom finalu. Bio je to početak kraja jedne divne garniture nogometaša odgajane pod paskom Luke Kaliterne koju je kasnije u Prvoj ligi vodio i Frane Matošić. Momčad Vukasović, Pletikosić, Boban, Duplančić, B. Krstulović, Ivić, Dadić, S. Krstulović, Gulin, Kraljević, Županov znali su i vrapci na krovu. Baš kao i njihove suigrače Sisgorea, Grubišića, Pleška, Stanka Poklepovića... Razišli su se potom kao rakova djeca, Boris Krstulović je otišao u Australiju, „Hajduk“ je spašavajući vlastitu prvoligašku kožu skupio Ivića, Pletikosića, Vukasovića, Županova i Kraljevića, Gulin će još dugo tresti mreže za „Rijeku“, Sisgoreo i Grubišić otišli su u „Maribor“.

Gori-doli

Usljedio je teško razdoblje. „Split“ kao da je tih godina bio na vrtuljku, spuštajući se iz Druge lige do zone, vraćajući se natrag relativno visoko, pa se opet strmoglavio u četvrtu ligu u sezoni 1981/82. Činilo se da je „Split“ na izdisaju. Ispred njega su bile republička, Druga i Prva liga, a u toj Dalmatinskoj neuhvatljiv na vrhu je bio sinjski Junak. Međutim, „Split“ će dokazati da mu je feniks najbliži srodnik i već će nakon jeseni 1984. godine prezimiti na čelu drugoligaške kolone. Sigurno najpoznatije sportsko ime poniklo u Parku skojevaca je Tomislav Ivić koji je kao nogometaš proveo 13 godina u Splitu, a zatim je postao najuspješniji hrvatski trener. Predvodio

je Hajdukovu zlatnu generaciju sedamdesetih, bio je trener mnogih velikih europskih klubova, a s Portom je postao svjetski prvak.

Split je dobivao i igračku pomoć od Hajduka, pa su tako dres „crvenih“ nosili Jurica Jerković, Šime Luketin, Aljoša Asanović, Tonči Gabrić. Splitovci će se rado prisjetiti svoje pobjede nad Hajdukom, na pomoćnom igralištu u Poljudu 22.siječnja 1984.godine pred 5000 gledatelja sa 1:0 pogotkom Klarića u 69. minuti. Budući drugoligaš pobijedio je jesenskog prvaka Jugoslavije i polufinalista kupa UEFA. Nastupali su u slijedećim sastavima: HAJDUK: Simović (Pudari), Cukrov (Iskra), Miljuš (Vulić), Čelić, J. Čop (Slišković), Gudelj, Zl. Vujović, Jerolimov, Zo. Vujović, Prekazi (Šušnjara), Pešić. SPLIT: Gabrić, N. Vukašin, Pekas, Pauk, Plazibat, Borozan (Runjić), Čakar, Čakić (Znaor), Klarić, Obilinović (Pastar), Bogdanović.

Kad pogledamo koji su igrači punili Park skojevaca 85,86. i 87.godine dok je Split vojevao drugoligaškim „zapadom“ vidjet ćemo da bi bili solidni prvoligaši. Gabrić i Asanović u Hajduku, Pekas u švicarskom prvoligašu „Zuegg“, Jelavić i Janković u Rijeci, Jozo Bogdanović u zagrebačkom Dinamu, pa potom u Austriji, gdje je išao i Plazibat. Čakić je otišao u Španjolsku, pa u Šibenik.

Split je u zadnjem kolu 1985. godine odlučivao o novom prvoligašu, a u goste im je došao Čelik iz Zenice. Split je već bio izgubio šansu za ulazak u Prvu ligu. U igri su ostali Čelik i Šibenik. Čelik je pobijedio, a Šibenik vjerojatno nikad neće oprostiti splitovcima što su izgubili taj susret i tako im uskratili Prvu ligu. Tad se dogodila i famozna „afera Španjol“ u kojoj je bio umiješan kapetan Splita Runjić. Ali Split je ostao čist i nije uzeo novce. Izgubio je, ali je ostao čista obraza i doslijedan sebi.

U zadnjoj sezoni u Jugoslaviji, ispali su iz međurepubličke lige koja je bila treća po rangu u državi, međutim, kako je došlo do raspada države, Split je slijedeće sezone postao hrvatski drugoligaš. Time mu je ponovno načinjena velika nepravda kao i mnogo puta kroz povijest. Umjesto Splita prvoligaš je postala Istra iz Pule i to političkom odlukom da Istra mora imati prvoligaša. U sezoni 92/93 ponovno su crveni na pragu Prve lige, međutim, opet su zbog zakulisnih radnji ostali pred vratima 1.HNL. Ostali su kraći za 1 bod iza Primorca iz Stobreča s kojim su imali bolji međusobni skor (1:0 i 1:1). Te sezone na utakmice je znalo dolaziti po 6000 gledatelja. Nova šansa se ukazala tek 1998. godine. Nažalost, tada plavo-bijeli nisu uspjeli u kvalifikacijama izboriti 1.HNL. Nakon nekoliko mjeseci opet su uslijedili teški trenuci, a Split je otišao u stečaj i umjesto u prvoj, završili su u četvrtoj ligi. Ipak, dogodilo se čudo. Nakon proslave 95. rođendana "crvenih" u travnju 2007.godine, sve je krenulo nabolje. Split je ekspresno iz četvrte ušao u drugu ligu te je izašao iz stečaja u listopadu 2009. godine. "Crveni" su trenutno u 2.ligi, pri vrhu kolone s nadom da bi se već iduće sezone vinuo u visine...do Prve lige.

Crveni, sretno i dočekajte 100-ti rođendan u prvoligaškom društvu

Napisao: Denis Muše